

Mitja Velikonja

“Dvojna Slovenija”

MARKO KERŠEVAN: CERKEV, POLITIKA, SLOVENCİ PO LETU 1990; ČZP Enotnost, Ljubljana, 1996; 202 strani

Naraščanje knjižne in prevodne produkcije na področju sociologije religije na Slovenskem v zadnjih letih – med drugimi so pri ZPS izšle sijajna Smrketova *Religija in politika*, prvi pravi učbenik sociologije religije pri nas izpod tipkovnic Kerševana in Flereta, ter zbornik Debeljakovih esejev, naslovljen *Oblike religiozne imaginacije*; pa knjige založbe Hieron; Eliadova trilogija pri DZS – gre pripisati več dejavnikom. Med njimi je gotovo prvi relativno dolga tradicija spremljanja religijskih pojavov – tudi empiričnega – od konca 60. let, in pluralnost pogledov na to temo tudi v prejšnjih desetletjih.

Druga dva sta prav tako pomembna: namreč številna odprta vprašanja med verskimi skupnostmi (predvsem Rimskokatoliško cerkvijo) in slovensko državo in družbo, ki so se v zadnjih letih izrazila z vso silovitostjo in ki terjajo utemeljene pojasnitve, onstran dnevnopolitičnih prefe-

renc in ideoloških floskul. Knjige nenazadnje dokazujejo razveseljujočo pluralizacijo socioloških pogledov na religijo pri nas, od bolj filozofskih do komparativnih, od zgodovinskih do aktualističnih, empirično podkrepljenih z izsledki domačih in mednarodnih raziskav, od analiz religij kot organiziranih sistemov verovanj in praks do analiz cerkva kot religijskih institucij.

V pričujoči knjigi je Marko Kerševan zbral znanstvene in publicistične članke, komentarje in intervjuje povečini iz let od 1990 do 1995, se pravi iz obdobja bolj ali manj temeljitega redefiniranja slovenske politične, družbene in religijske stvarnosti. Njegovo stališče v preučevanju večplastnih odnosov med slovensko družbo in državo in rimskokatoliško religijo in cerkvijo je uravnoteženo. Avtor je celovit in izčrpen v predstavljanju različnih opcij reševanja aktualnih dilem, raziskuje zgodovinske dimenzije teh procesov, obenem pa se jih loteva primerjalno široko. Ravno vpeljevanje teh razsežnosti – torej postavljanje v širši kontekst – pokaže, da ta problematika ni značilna samo za naše razmere, ampak da so se s podobno ali celo enako razvpitimi zadevami ukvarjali v različnih obdobjih tudi drugod po svetu ter jih seveda reševali na različne načine.

Po drugi strani pa avtorju ravno ta širina možnih variant na nekaterih mestih zamegljuje jasnejšo opredelitev do določenih očitnih pojavov in tendenc, ki prestopajo meje akademske klasifikacije in ki se jasno izpostavljajo kot družbeni in politični problemi z zainteresiranimi nosilci, zagovorniki in sledniki ter razvidnimi središči moči. Drugače rečeno, naravnost zgledni znanstveni razgrnitvi bolj ali manj realno obstoječih možnosti mora slediti tudi izpostavljanje in eksplicitno analiziranje tistih najbolj – očitno ali prikrito – ostrih, problematičnih in nevarnih.

Prva povezovalna nit njegovih zapisov je, da je odnos krščanstva oz. katolištva in slovenstva oz. Slovencev večplasten. Če te različne nivoje združimo, dobimo ambivalentno sliko: prvič, Slovenija je dežela z močno, dolgovečno, vplivno in večinsko katoliško tradicijo, ki je prisotna na različnih področjih, in kjer se verski pluralizem pojavlja šele v zadnjih desetletjih; drugič, na-

stajanje slovenske kulturne in narodne identitete je povezano s kratkim, a za Slovence doživetim obdobjem protestantizma, prav tako pa je v zadnjih dveh stoletjih očitna od prevladujočega katoliškega/krščanskega izročila neodvisna, laična tradicija. Skratka, katoliški in krščanski element je bil in je v slovenski zgodovini pomemben, ne pa prevladujoč, tako da avtor upravičeno govori o "dvojni", katoliški in laični Sloveniji (kot tudi npr. o "dveh Francijah" ali "dveh Španijah").

Preteklost obeh tradicij na Slovenskem je praviloma zaznamovana z medsebojno konkurenčnostjo, nestrpnostjo, izključevanjem, poskusi monopolizacije. Slovenska zgodovina je zato v marsičem zgodovina konfrontacij med skrajnostima, ki sta stremeli k medsebojnemu uničenju, dosegali pa sta ravno nasprotno: krepitev drugega pola, radikalni revanšizem, vračanje s podvojeno brezobzirnostjo, kompromitacije z mračnimi političnimi usmeritvami, obsedenost s totalitarističnimi vizijami prežemanja in usmerjanja vsega ipd.

Zato se prihodnost obeh "taborov" oz. katoliške in nekatoliške tradicije na Slovenskem ne more zgledovati po nobenem dosedanjem precedensu pri nas ali po kakem vsestransko optimalnem zunanem zgledu. Nujen je kvalitativen preskok, ki ga doslej nista bili zmožni: namreč prizadevanje za mirno sožitje, vzdržnost, ki bo podkrepljena z medsebojnim spoštovanjem, odpoved naslanjanju na arbitrarnost notranjih ali zunanjih političnih sil ali na hegemonijo militantnih ideoloških mitov. Pogoj za to pa je vztrajanje na ločenosti med državo in RKC oz. med politiko in religijo nasploh, "zid", ki bo jamčil versko svobodo in enakopravnost vseh pripadnikov neke družbe. Ki bo zagotavljal avtonomnost, kredibilnost in simbiozo obeh.

Druga nit tekstov v Kerševanovem zborniku zadeva dilemo vitalnega pomena za sodobne družbe, posebej pa še za tiste "v prehodu", v obdobju iskanja novih identitet na različnih področjih. Cerkve v postsocializmu se soočajo z izbiro: ali spoštovati že precej diferencirano, sekularizirano strukturo teh družb, avtonomnost njihovih podsistemov kot posledico modernizacije, ali se sprijazniti s pluralizmom verskih, svetov-

nonazorskih in političnih opredelitev; ali pa zavrteti kolo časa v desetletja in stoletja pred socialistično revolucijo in potegniti na plano zablode fundamentalizma, religijskega nacionalizma, moralnega absolutizma, predmodernega (in v primeru RKC predkoncilskega) integrizma, bojevitega klerikalizma (ki so storili v preteklosti ogromno škode tako "odpadnikom" od večinske cerkve kot tudi vernikom in večinski cerkvi samil!).

Avtor to povzame z dilemo, ki se postavlja tudi pred RKC kot najpomembnejšo religijsko institucijo na Slovenskem: katolištvo ali katolicizem? Od konstruktivne rešitve tega razpotja – med vero ali močjo, služečo ali vladajočo cerkvijo – pri kateri mora nujno sodelovati čim širši krog zainteresiranih strani, je v marsičem odvisna tudi prihodnost postsocialističnih družb. O nevarnostih in skušnjavah, ki pri tem nastajajo, smo govorili na lanskem srečanju slovenskih sociologov, referati pa so bili objavljeni v 21. številki *Družboslovnih razprav*. Kerševan sicer optimistično ugotavlja dobre osnove za nespolitiziran in neklerikaliziran prihodnji razvoj krščanstva pri Slovencih, vendar kljub temu ohranja do tega zadržan dvom (ki se je – glede na dogajanja v zadnjih dveh letih – po mojem prepričanju tako pri njem kot pri drugih preučevalcih religijskih sprememb na Slovenskem precej okreplil).

Knjiga izbranih Kerševanovih tekstov ima vse prednosti in slabosti zbornika: npr. moteče ponavljanje določenih stališč in ugotovitev, raztezanje v širino namesto v globino problemov, večkratno pojasnjevanje že dovolj pojasnjenega; odpira pa možnost kronološkega spremljanja razvoja pojavov in problemov, na katere se je avtor sproti javno odzival, dialoškosti z izpraševalci in svojimi prejšnjimi izjavami in nenazadnje na enem mestu pokaže na celoto avtorjevega znanstvenega in publicističnega početja v tem obdobju. Založbi ČZP Enotnost, ki je knjigo izdala, pa bi priporočil boljšo distribucijo, saj knjige v ljubljanskih knjigarnah praktično ni mogoče dobiti.